

Beroep sociaal pedagogisch hulpverlener

Inhoud

1. Wat is sociaal pedagogische hulpverlening?.....	3
2. Visie op beroep.....	4
3. Het beroep in zijn context	6
4. Wisselwerking theorie - praktijk.....	7
5. De SPH'er in het beroepenveld.....	7

1. Wat is sociaal pedagogische hulpverlening?

Hoe ziet je toekomstige werk eruit als sociaal pedagogisch hulpverlener? Wat moet je eigenlijk allemaal kennen en kunnen om een goede SPH 'er te worden? Wat vraagt deze studie en dit werk van je als persoon? Al deze vragen zul je jezelf stellen. In de loop van dit studiejaar en van je opleiding zul je leren steeds betere antwoorden op deze vragen te vinden. Dit hoofdstuk geeft een beschrijving van het beroep sociaal pedagogisch hulpverlener en van de kwalificaties waaraan je moet voldoen als je start met je werk als SPH'er.

De opleiding SPH levert studenten af met een bachelordiploma Social Work, opleiding SPH. Social Work is de brede opleiding, waarbij het opleiden tot het werken met mensen centraal staat. De opleiding SPH is in Nederland de grootste opleiding binnen Social Work en is sterk verbonden met de twee andere opleidingen die opleiden tot de Bachelor of Social Work: Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD) en Cultureel Maatschappelijke Vorming (CMV).

Sociaal pedagogische hulpverlening is onderdeel van het sociaal pedagogisch werk, dat in het beroepenveld omschreven wordt als: *'Hulp- en dienstverlening in het kader van de primaire -al dan niet vervangende- woon- en leefsituatie'*. Sociaal pedagogisch hulpverleners zijn op hbo-niveau opgeleide sociaal pedagogisch werkers.

In 2009 heeft het landelijk overleg van SPH-opleidingen een nieuw opleidingsprofiel vastgesteld: 'De creatieve professional: met afstand het meest nabij'. In dit nieuwe opleidingsprofiel worden 15 kwalificaties beschreven. Aan de hand van deze kwalificaties worden studenten opgeleid tot beginnend beroepsbeoefenaar (zie hoofdstuk 5). SPH Amsterdam heeft hier nog één kwalificatie aan toegevoegd onder kerntaak 4 (zie paragraaf 5.2).

Doelgroep

De doelgroep waar de hulp- en dienstverlening van de SPH'er zich op richt, bestaat uit mensen uit alle leeftijdscategorieën. Jong en oud. Het gaat om die mensen die door een combinatie van factoren en omstandigheden tijdelijk of duurzaam aangewezen zijn op professionele ondersteuning om te kunnen functioneren in hun woon- en leefsituatie. Dat kan bijvoorbeeld komen door een handicap, ziekte, stoornissen, relatie- of gezinsproblemen of ontwikkelingsproblemen.

Woon- en leefsituatie

Onder woon- en leefsituatie verstaan we het geheel van activiteiten, relaties en voorzieningen van en voor de cliënt, die te maken hebben met wonen, werken, dagbesteding en vrije tijd. De woon- en leefsituaties en cliëntsystemen verschillen veel van elkaar. Eenduidige sociale, culturele en levensbeschouwelijke kaders behoren meestal tot het verleden. De woon- en leefsituatie van cliënten kenmerkt zich door omstandigheden of problemen, die zorgen voor stagnatie in de ontwikkeling of zelfs bedreiging van het functioneren van de cliënt of het cliëntstelsel, als geen professionele ondersteuning beschikbaar is. De professionele ondersteuning is in principe aanvullend op de opvoeding en op (mantel)zorg door betekenisvolle anderen.

Complexe hulpvragen

Hulpvragen hebben vaak een complex karakter, dat bepaald wordt door een combinatie van fysieke, intrapsychische, psychosociale en maatschappelijke factoren. Deze factoren beïnvloeden de zelfredzaamheid en het probleemoplossend vermogen van de cliënt zodanig, dat ondersteuning in de thuissituatie of een vervangende vorm daarvan nodig is.

Hulp- en dienstverlening

De hulp- en dienstverlening kan verschillende vormen aannemen, zoals begeleiding bij het wonen, bij dagbesteding en ondersteuning van ontwikkeling en opvoeding. Zij bevat aspecten van verzorging, begeleiding en behandeling, die veelal in combinatie met elkaar voorkomen en aspecten van preventie in zich dragen. De sociaal pedagogische context verwijst naar een bepaalde mate van bescherming die de situatie van hulp- en dienstverlening kenmerkt.

Werkvelden

De SPH 'er werkt in verschillende functies en in uiteenlopende werkvelden binnen ambulante, residentiële en semi-residentiële omgevingen. Hij werkt vanuit een instelling op het terrein van de volgende sectoren:

1. Jeugdzorg
2. Psychiatrie
3. Verslavingszorg
4. Gehandicaptenzorg
5. Ouderenzorg
6. Maatschappelijke opvang en vluchtelingenwerk

7. Justitiële hulpverlening

Funcities

De functies die de SPH'er kan vervullen zijn zeer divers. Voorbeelden zijn: groepsleider, mentor, pedagogisch medewerker, ambulante hulpverlener, activiteitenbegeleider, sociotherapeut, teambegeleider, teamcoördinator, trajectcoördinator, zorgcoördinator, hometrainer, casemanager, afdelingshoofd, zelfstandige (zzp'er), etc. Sommige van deze voorbeelden zijn doorgroeifuncties, maar ook deze vormen een referentiekader voor de opleiding SPH. Ongetwijfeld zullen de inhouden van functies in de sociaal pedagogische hulpverlening blijven verschuiven en zal de naamgeving ervan mee veranderen. Maar de 'kern' van het beroep zal zichtbaar blijven.

2. Visie op beroep

De opleiding SPH-Amsterdam leidt studenten op tot professionals die vanuit een systeemgerichte benadering en mede vanuit een politiek-maatschappelijk bewustzijn, begeleiding bieden aan mensen die door bijzondere omstandigheden en beperkingen niet zelfstandig kunnen functioneren in hun leefsituatie. De opleiding gaat daarbij uit van een emancipatorische visie, gericht op het versterken en ontwikkelen van de cliënt¹, waarbij nabijheid, empathie en professionaliteit kernwaarden zijn. Zingeving staat in de begeleiding centraal. Het (functioneren in het) alledaagse bestaan is zowel middel als doel.

Dit vraagt om SPH'ers die midden in de samenleving staan en zich verhouden tot een maatschappij die continu in beweging is. Dit omvat:

- maatschappelijk inzicht en systeemgericht denken en handelen;
- flexibiliteit ten aanzien van de veranderingen rondom zorg en hulpverlening, de transfer maken van de ene methode, ervaring of aanpak naar een nieuwe situatie;
- een sensitieve en assertieve houding ten aanzien van maatschappelijke ontwikkelingen;
- zich inleven in, aansluiten bij en zich verhouden tot waarden en gevoelens van anderen;
- om kunnen gaan met complexiteit en chaos, schakelen en buiten de kaders denken en handelen;
- veerkracht, bewegelijkheid, creativiteit, co-creatie, innovatief en overstijgend denken en een ondernemende geest.

De professionele bagage van de SPH'er als generalist

De SPH'er is in eerste instantie een generalist: breed opgeleid, in staat tot transfer en van 'alle markten thuis', een spin in het web en in staat om de regie te nemen.

De specifieke professionele bagage van de SPH'er, voortvloeiend uit de geformuleerde visie, missie en voorwaarden, ziet er in de beroepscontext als volgt uit:

- Begeleiden van (groepen) mensen in de directe leefsituatie bij het alledaagse leven
De SPH'er is deskundig in het begeleiden van mensen en groepen mensen in hun leefsituatie. Deze omvat de directe (primaire) en de bredere leefomgeving. De begeleiding is gericht op het leven van alledag en op alle verschillende aspecten van het leven. De SPH'er komt in actie wanneer er in de leefsituatie sprake is van een hulpvraag of een problematische situatie: een disharmonie, een disfunctioneren, een stagnatie van of een probleem in de ontwikkeling. De SPH'er heeft alle levensgebieden van de cliënt / het cliëntsysteem / de cliëntengroep in beeld en heeft overzicht. Hij werkt ontwikkelingsgericht: sluit aan bij de ontwikkelingsmogelijkheden die er zijn, ten behoeve van zelfregulatie, zelfzorg, kwaliteit van leven, zingeving en betekenisgeving. Hij streeft naar een optimale, persoonlijke levenssfeer van de cliënt, c.q. ondersteunt het vermogen om, binnen de persoonlijke beperkingen, de eigen leefsituatie optimaal in te richten. Hij ondersteunt de cliënt daarom bij het wegnemen van blokkades. Dat kan ook betekenen dat hij de cliënt leert *om te gaan* met deficiënties, handicaps, gebreken, situaties die zelf niet (meer) te veranderen zijn en helpt bij het ontwikkelen van andere perspectieven.
De SPH'er legt hierbij rekenschap af over de grenzen van de cliënt wat betreft de mogelijkheden tot (zelf)ontwikkeling. Zo nodig en in overleg kan de SPH'er (tijdelijk) de regie over het eigen leven 'overnemen'. Hij helpt mensen met andere woorden om te *leven* en werkt aan herstel of behoud van het gewone leven. Vanzelfsprekend trekt hij hierin samen op met de cliënt. Deze SPH'er is betrokken, sluit aan bij wat de cliënt beweegt en 'wil', verbindt en stelt zich kritisch op.
- Systeemgericht werken
De SPH'er zorgt eerst 'dat' (namelijk: dat cliënten maximaal eigen kracht en netwerken benutten) en zorgt in tweede instantie 'voor'. Hij werkt hierbij voorwaardenscheppend en systeemgericht en betreft de

context. De leefomgeving is van invloed op de cliënt en diens welbevinden, en vice versa is het welbevinden van de cliënt van invloed op de leefomgeving. De SPH'er richt zich daarom op het creëren van sociale samenhang:

- ° stimuleert netwerken die cliënten ondersteunen of creëert netwerken bij een ontbreken daarvan;
- ° voert de regie daarin én bevordert dat cliënten zelf de regie terugkrijgen;
- ° streeft naar deelname aan de samenleving door cliënten die dat niet zelfstandig kunnen;
- ° slaat een brug tussen de instelling en de samenleving in het kader van de vermaatschappelijking van de zorg;
- ° oefent invloed uit op de samenleving door problemen te signaleren.

De SPH'er brengt zo op constructieve wijze coalities tot stand tussen het formele en het informele netwerk van de cliënt, sluit waar relevant aan bij wijk- en buurtontwikkelingen. Hij waardeert formele en informele interventies gelijkwaardig en stemt deze op elkaar af. Daarbij zijn vrijwel altijd ook groepsdynamische processen in het geding.

▪ Multidisciplinair samenwerken

De SPH'er kijkt over de grenzen van de eigen discipline heen, maakt integrale samenwerking mogelijk en verwijst, indien nodig, snel door.

De SPH'er functioneert doorgaans in interdisciplinaire teams rond langdurige ondersteuning, levert een bijdrage aan participatie en inclusie, in samenspel met informele steunstructuren, maar kan, waar nodig, solistisch werken en is dan 'manager van zichzelf', zowel inhoudelijk als organisatorisch.

▪ De maatschappelijke opdracht van de SPH'er

De samenleving heeft weinig oog voor de impact van het disfunctioneren van mensen op hun persoonlijke leefsituatie en op de persoon zelf – en dus ook weinig oog voor de maatschappelijke potentie en betekenis van de specifieke ontwikkelingsgerichte benadering van de SPH'er. Het gaat vaak om mensen die gemarginaliseerd zijn of dreigen te raken of wiens gedrag afwijkt van het zogenoemde normaalgedrag.

SPH bestrijkt een breed werkveld en speelt een rol in maatschappelijk actuele en belangrijke kwesties. De SPH'er houdt hierbij zowel het perspectief van de cliënt in het oog, als een eventuele maatschappelijke opdracht. Hij bevindt zich daarbij in het spanningsveld tussen leefsituatie en systeemwereld. Hij zet zich hierbij in voor meer dan gemiddeld kwetsbare burgers, c.q. burgers in een kwetsbare positie, brengt het belang van en voor deze burgers over het voetlicht en wacht niet af tot hen ruimte gegeven wordt, maar creëert deze ruimte of eist deze zo nodig op (maakt kwartier). De SPH'er beoordeelt sociaal-politieke en maatschappelijke ontwikkelingen op hun betekenis voor de cliënt, diens ontwikkelingsmogelijkheden en leefomgeving. Dit houdt in dat de SPH'er in staat is maatschappelijke en sociaal-politieke invloeden te onderscheiden en benoemen en de omgeving van de cliënt en het bevoegd gezag te beïnvloeden. De SPH'er kan ten slotte de maatschappelijke betekenis van het beroep legitimeren en uitdragen.

▪ Evenwicht tussen waarden en normen van cliënt, SPH'er en maatschappij

De SPH'er staat enerzijds voor de uitdaging zich te verhouden tot de nieuwe zakelijkheid en het marktdenken en moet voldoen aan protocollen en resultaten. Anderzijds moet hij zich verhouden tot de leefsituatie van de cliënten, is daar vaak onderdeel van en wordt van hem gevraagd in zijn begeleidende rol gelijkwaardige, wederkerige relaties aan te gaan. Hij heeft zich hierbij te verhouden tot de belevingen, opvattingen en waarheden van cliënt / cliëntensysteem / cliëntengroep, die niet per definitie stroken met het eigen beeld van de werkelijkheid of dat van de samenleving.

▪ Breed methodisch handelingsrepertoire

De SPH'er schakelt vanuit een breed methodisch handelingsrepertoire. Hij werkt vanuit het biopsychosociaal model en een agogische body of knowledge, en beheerst zowel sociaalagogische als muzisch-agogische middelen ten behoeve van deze methodische begeleiding. Door gebruik te maken van muzische middelen als spel, sport en kunst, dan wel door het speels en creatief benaderen van de alledaagse werkelijkheid, leren cliënten 'spelenderwijs' hun mogelijkheden kennen om opnieuw, en mogelijk vernieuwend, vorm en betekenis te geven aan hun eigen leven.

Deze SPH'er bezit veerkracht, flexibiliteit, innovatiekracht en een ondernemende geest, kan co-creëren

en anticiperen en werkt verbindend. Vanuit een sterke agogische basis, past hij zich snel en creatief aan nieuwe ontwikkelingen of situaties aan en kan de transfer soepel maken.

- **Diverse rollen**

De SPH'er is sociaal ondernemend en is in staat om op inventieve wijze, ook met beperkte (financiële) middelen, de autonomie van de cliënt te versterken. Hij is ondersteunend (regisseur), verbindend (netwerker, intermediair), begeleidend (coach), behandelend (therapeut), verzorgend (groepswerker of individueel ondersteuner) of werkt preventief. De SPH'er ziet wat nodig is en is daadkrachtig.

De lerende professional en de gespecialiseerde generalist

Uit bovenstaande blijkt dat in de beroepspraktijk schapen met zes poten nodig zijn en dat is niet reëel. Elke SPH'er bezit generieke basiscompetenties en zal daarnaast een eigen 'profiel' hebben, waarbij sommige aspecten sterk aanwezig zijn en andere wat minder. De basis hiervoor wordt gelegd in de opleiding, het echte 'groeien in' het beroep heeft tijd nodig en vindt na de opleiding in de praktijk plaats: de SPH'er is een *lerende professional* en is nooit uitgeleerd en uitgegroeid.

Daarnaast kiest de generalistische SPH'er, over het algemeen tijdens de opleiding (middels stages, minor en/of een uitstroomprofiel) of na de opleiding, één doelgroep als speerpunt en wordt zo een brede professional die daarnaast ook specifiek opgeleid is. Hierbij valt te denken aan jeugdzorgwerkers, GGZ-agogen, SPH'ers in de zorg voor mensen met een beperking, in de residentiële zorg of met verpleegkundige kennis en vaardigheden.

Een echte specialisatie groeit na de opleiding met de werkervaring door de jaren heen, aangevuld met cursussen en post-bachelor scholing. Dit kan verbredend zijn (één professional die 'alles' doet rond een cliënt) of verdiepend (rond één specifieke, afgebakende doelgroep of vanuit één specifieke methode). Zo kan de SPH'er uitgroeien tot een gespecialiseerde generalist.

¹ Overal waar 'de cliënt' staat, kun je lezen 'de cliënt / het cliëntsysteem'

3. Het beroep in zijn context

Methodiek en methodiekontwikkeling

Een aan SPH-Amsterdam afgestudeerde SPH'er heeft een gedegen basis op het gebied van methodiek en methodiekontwikkeling. SPH-Amsterdam staat voor het verder ontwikkelen en uitdragen van de sociaal pedagogische hulpverlening als professie en draagt daarom ook bij aan SPH-methodiekontwikkeling.

- Studenten leren gedurende de opleiding bij alle methodiekprogramma's om *gereflecteerde* praktijkervaringen en theoretische en normatief-ethische uitgangspunten met elkaar te confronteren en te verbinden. Studenten leren vanaf een afstand het eigen handelen in de praktijk te bekijken, te onderzoeken en te abstraheren. Het zijn vaak deze gereflecteerde praktijkervaringen die, mits geëxpliciteerd en gesystematiseerd, een nabije bron van kennis vormen voor de hbo'er. Het gaat hierbij zowel om een theoretische en normatieve reflectie op het eigen handelen, als om het ontwikkelen van handelingsalternatieven op basis van theoretische kennis en modellen.
- Studenten leren een eigen bijdrage te leveren aan de methodiekontwikkeling binnen de eigen instelling, zowel wat betreft SPH-methodiek als instellingsmethodiek.

Grootstedelijke omgeving

SPH-Amsterdam concentreert zich op hulpverleningsvraagstukken in de grootstedelijke omgeving in de ruimste zin van het woord. Deze grootstedelijke leefomgeving doet een specifiek appel op cliënten. De grootstedelijke omgeving wordt gekenmerkt door onder andere: diversiteit op alle mogelijke diversiteitsdimensies, veel mensen en verkeer, verscheidenheid in bebouwing, afwezigheid van natuur, andere vormen van sociale controle. In vergelijking met 'de provincie' wordt 'de grote stad' gekenmerkt door:

- meer problemen rond alle verschillende diversiteitsdimensies;
- meer acute psychiatrische hulpvragen;
- meer vraagstukken inzake integratie en reïntegratie van sociaal zwakkeren;
- meer vraagstukken inzake de multiculturele leefomgeving;
- meer scholen met zowel leerlingen met problemen, als problemen in de ouder-school-relatie.

Onderzoek

SPH-Amsterdam profileert zich als opleiding met expliciete aandacht voor de ontwikkeling van een op onderzoek gerichte attitude en onderzoeksvaardigheden. De opleiding ziet een onderzoekende grondhouding als een professionele kwalificatie van de SPH'er. Onderzoek richt zich op praktisch-maatschappelijke (ontwikkelingsgerichte) vraagstukken en beroepsvraagstukken (methoden).

Studenten doen (praktijkgericht) onderzoek en docenten worden gefaciliteerd om onderzoek te doen en te publiceren.

De opleiding initieert onderzoek dat uitgevoerd wordt door het onderzoeksinstituut *Kenniscentrum Maatschappij en Recht*, dat aan de sociaalagogische opleidingen verbonden is. De resultaten uit deze onderzoeken en uit universitaire onderzoeken worden, waar zinvol, in het onderwijs geïmplementeerd.

4. Wisselwerking theorie - praktijk

Een kernactiviteit van de opleiding is het geven van inhoud aan de wisselwerking tussen opleiding en beroepspraktijk. Zeker voor een beroepsopleiding die haar studenten zo goed mogelijk wil ondersteunen bij het ontwikkelen van voor het beroep relevante competenties, is het essentieel om op verschillende niveaus samen te werken met het werkveld. In het onderwijsprogramma zelf gebeurt dit vooral bij methodiek en door aan te sluiten bij de praktijkkennis en -ervaringen van studenten. Opdrachten zijn altijd gerelateerd aan de beroepspraktijk. Het product dat je (samen met je medestudenten) maakt, dient steeds beroepsrelevant te zijn. SPH Amsterdam tracht deze directe koppeling met de beroepspraktijk te versterken door:

- beroepsbeoefenaren regelmatig te vragen feedback te geven op de (project)resultaten van studenten;
- studenten te laten werken aan opdrachten uit de praktijk.

De opleiding stimuleert studenten hun praktijkkennis en -ervaringen in alle onderdelen van het programma in te brengen. Niet alleen als illustratie van leerstof, maar ook als uitgangspunt om te leren. Studenten doen ook kennis op en ontwikkelen zich door kennis te nemen van werkervaringen van medestudenten.

5. De SPH'er in het beroepenveld

Het sociaalagogische beroepenveld wordt onderverdeeld in twee hoofdsegmenten, respectievelijk 'verpleging en verzorging' en 'sociaalagogisch werk'. Daar tussenin zit een gedeeld gebied.

In het beroepenveld worden zes domeinen van het menselijk functioneren onderscheiden (Vele takken een stam, 2008):

- I. Menselijk bestaan op zich
- II. Vitale levensverrichtingen
- III. Algemene dagelijkse levensverrichtingen
- IV. Functioneren in de primaire leefsituatie
- V. Functioneren in de sociale omgeving
- VI. Functioneren als lid van de samenleving

Domeinen I en II horen voornamelijk bij 'verpleging en verzorging' en domeinen V en VI bij 'sociaalagogisch werk'. De domeinen III en IV horen bij het gedeelde gebied.

Positionering van de beroepsgroepen in het sociaalagogische beroepenveld

De zes beroepsgroepen die in dit beroepenveld werken, hebben ieder een eigen focus op deze domeinen. Het gaat om Pedagogiek, Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD), Creatieve Therapie (CT), Culturele en Maatschappelijke Vorming (CMV), Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) en Godsdienstig Pastoraal werk

(GPW). Nieuwkomer Toegepaste Psychologie is (nog) niet gepositioneerd en Sociaal Juridische Dienstverlening (SJD) heeft wel raakvlakken, maar valt er net buiten.

In 2009 is de positionering van deze zes beroepen in 'Vele takken een stam' vastgelegd. Gezien de ontwikkelingen in het werkveld kiest SPH-Amsterdam ervoor om het bereik van de opleiding naar beide zijden uit te breiden. De kern van SPH ligt op de domeinen 'Algemene dagelijkse levensverrichtingen' en 'Functioneren in de primaire leefsituatie'. De SPH'er krijgt echter in toenemende mate verantwoordelijkheid voor verpleegkundige handelingen (domeinen: 'Menselijk bestaan op zich' en 'Vitale levensverrichtingen') en de ambulante werkende SPH'er krijgt steeds meer taken op de domeinen: 'Functioneren in de sociale omgeving' en 'Functioneren als lid van de samenleving'. De toekomstige of de pas afgestudeerde SPH'er maakt zelf een keuze voor zijn of haar specialisatie: op welke domeinen van het menselijk functioneren wil hij/zij zich richten?

De SPH'er in het beroepenveld

De SPH'er is sociaalagoog en maakt dus onderdeel uit van het gehele sociaalagogische beroepenveld. Binnen de sociaalagogische hulpverlening zijn er meerdere beroepen die aan elkaar raken, elkaar deels overlappen en dezelfde soort begeleiding aan dezelfde doelgroepen bieden. Dit geldt bijvoorbeeld voor HBO-Pedagogie, MWD en HBO-V. De *focus* van deze beroepsbeoefenaars is echter verschillend. Uitgangspunt van de SPH'er is steeds het werken in de (primaire) leefsituatie en het gebruikmaken van het dagelijkse leven met de inzet van alle verschillende sociaalagogische middelen.